

„A természet néha kérdéseket tesz fel, elvtársak!!”¹

GYÖRGYI CSABA

AZ 1956. ÉVI PEST MEGYEI FÖLDRENGÉS²

1956-ban megindult a föld...

Ezzel a hangzatos alcímmel akár egy olyan tudományos cikk is kezdődhetne, amely az 1956-os forradalom eseményeit dolgozza fel. Ebben az esetben azonban szó szerint kell érteni a földindulást, hiszen egy jelentős méretű 20. századi, magyarországi természeti katasztrófa, az 1956. évi Pest megyei földrengés eseménytörténete, illetve annak a helyi és a megyei közigazgatásra kifejtett hatása tárul fel a következő oldalakon.

Láthatóvá válik, hogy az ötvenes évek derekán egy krízishelyzetben hogyan éledt fel a helyi közösségek életösztöne, hogyan fogott össze a járás, a megye, sőt az ország népe, hogy „kihúzza a szekeret a kátyúból”, még ha ez nem is mindig egy irányban történt.

Jelen tanulmány különös hangsúlyt helyez arra, ami a Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára vonatkozó forrásaiból, valamint a korabeli sajtótudósításokból jól kiolvasható: hogy hogyan vizsgáztak éles helyzetben a szocialista rendszer párt-, és állami szervei, vezetői, illetve az egymás alá-, és mellérendelt társadalmi erők.

A 20. században a világon a természeti csapások közül a földrengések okozták a legnagyobb károkat, s követelték a legtöbb emberéletet.³ Bár Magyarország szeizmicitása alacsony, erős rengések, kis számban és rendszertelen területi eloszlásban ugyan, de mégis előfordulnak nálunk is.⁴

Hazánk nagy része tehát az aszeizmikus területek közé sorolható, s évente mindössze száz-kétszáz olyan kisebb földrengést regisztrálnak, amelyek még az észlelhetőség határát sem érik el. Az elmúlt másfél évezredben a Kárpát-medencében több mint húszezerszer rengett a föld, de jelentősebb károkat csak tizenöt-húszévente, míg katasztrófa-helyzetet csak negyven-ötvenévente okoz földrengés.⁵ Ezzel szemben Budapest és környéke az ország egyéb területeihez képest szeizmológiai szempontból

¹ Ez a szállóigévé vált mondat Tímár Péter „Csapd le csacsi!” című filmjében hangzott el egy szó szerinti és átvitt értelemben is *földalatti* munkásör-parancsnok szájából egy földrengést követően.

² Az előzetes szakmai értékelésért, és a számos, építő tanácsért köszönet illeti Soós Viktor Attilát.

³ VARGA, 15. o.; MESKÓ, 9. o. Közvetlenül nem a földrengés veszélyes az emberre, hanem közvetve azok az ember által emelt építmények, amelyek a rengés következtében megsérülhetnek.

⁴ TÓTH, 19. o.; VARGA, 15. o.

⁵ LÁNG, 105.; TÓTH, 15. o.; 19. o.

aktív, ezért ebben a régióban az előbbi statisztikai átlagnál valamivel gyakrabban lehet számítani jelentősebb földrengésre.⁶

A történelmi emlékezet a legnagyobb magyarországi rengésként az 1763-as komáromi földindulást tartja számon. Ennek az energiája egy becslés szerint nagyjából a hirosimai atombomba pusztító erejének felelt meg.⁷

Közel két évszázaddal később, 1956. január 12-én, csütörtök hajnalban hat óra negyvenkét perckor egy, a Richter-skála szerinti 5,6-os⁸ erősségű rengés, a 20. század legnagyobb magyarországi földrengése⁹ rázta meg hazánk középső területeit. Tíz másodperc múlva Kecskeméten, húsz másodperc elteltével pedig Szeged határában is érzékelték a lökeshullámot. Összességében elmondható, hogy kisebb-nagyobb mértékben a katasztrófa nyolc-tíz megye területén fejtette ki a hatását.¹⁰

Az epicentrum Budapesttől délre, a Csepel-szigeten és környékén, pontosabban Taksony és Dunaharaszti nyugati, a ráckevei Dunához közel eső részén volt, ahol a szeizmológiai térképek tanúsága szerint több, egymással találkozó törésvonal is húzódik a föld mélyén. Ezen a területen szó szerint megnyílt a föld, s a néha még a negyven centimétert is meghaladó hasadékokból kénes gőzök kíséretében tűzforró, iszapos víz és homok lökődött ki kráteresen a felszínre.¹¹ Ha az epicentrum tíztizenöt kilométerrel északabbra, tehát a főváros irányába esett volna, óvatos becslések szerint is legalább tízszer akkora lehetett volna az anyagi kár, az emberéletekről nem is beszélve.¹²

A rengést félelmetes jelenségek kísérték. Hirtelen szélsűvítéshez hasonló zajt lehetett hallani, majd megrendült a föld, s a mélyből egyre erősödő morajlás hallatszott, majd egy pillanatnyi, síri csönd. Az utak felszíne hullámzani kezdett, a táviróoszlopok és az út menti fák hevesen, ide-oda inogva himbálódtak, a házak pedig recsegve-ropogva adták meg magukat a természet félelmetes erőinek.¹³

Az emberek egy jó részét még álmából riasztotta fel a természeti csapás zaja, a morajlás, a rázkódás, és a házon belüli tárgyak féktelen csörömpölése, így sokan fejevesztve, hálóingben, pizsamában menekültek ki az utcára. Egy szemtanú beszámolója szerint „*az volt ezer szerencse, hogy nem éjjel volt. Ekkorra a nép igen nagy része már nem volt otthon.*”¹⁴ Tovább fokozta a rémületet a különféle háziállatok vonyítása, bögeése is.¹⁵

⁶ VARGA, 17. o.

⁷ MESKÓ, 8. o.

⁸ VARGA, 1. o.; Más forrás szerint 6,7-es volt a rengés erőssége: NAGY, 189. o.

⁹ HELMÉCZY, 50. o.

¹⁰ LÁNG, 104. o.

¹¹ NAGY, 189. o.; BENEDEFY, 1–3. o.; SOMOGYI, 129. o.

¹² VARGA, 15. o.

¹³ BENEDEFY, 1. o.; NAGY, 189. o.

¹⁴ FEGYÓ, 73. o.

¹⁵ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Földrengés, 1956., Csedő Béla LEGO szolgálatos jelentése, ikt. sz. n., 1956. január 16.; NAGY, 189. o.

Nyolc óra negyvenegy perckor egy második, számottevő rengés következett, majd körülbelül kétszáz kisebb utórengés, amelyeket azonban már csak alig lehetett észlelni.¹⁶

Vár állott, most kőhalom

A földrengés utáni percek rémületéből felocsúdvá az emberek hamar hozzáfogtak a romok eltakarításához, a károk felméréséhez, és megkezdődhetett az újjáépítés. Sajnos ebben már nem mindenki vehetett részt, Taksonyban ugyanis a rengés két ember életét is elragadta. Házbeomlás végzett a tizenhárom éves Vangel Erzsébettel, valamint a negyvenöt esztendőes Ruff Istvánnal.¹⁷ Utóbbi elhunyt családja, mivel a család-fenntartónak, sőt a család egyetlen munkaképes tagjának halálesetéről volt szó, később tizenöt ezer forintos rendkívüli segélyben részesült, ami természetesen a család számára nem pótolhatta a veszteséget.¹⁸ Életét vesztette továbbá két honvéd is, de ők nem a földrengés, hanem az azt követő felújítási munkálatok során, egy szerencsétlen balesetben.¹⁹ A katasztrófa során még harmincnyolc ember sebesült meg, akik közül tizenöten könnyebb sérülésekkel kórházba is kerültek, míg a többieket a helyszínen látták el.²⁰

Az első, természetes reakció a pánik és rémület volt, amelyet az egyik korabeli irat, sajátos propagandisztikus kolorittal, így jellemezett: „*Mint ilyenkor szokásos, az ellenséges rémhírterjesztés is felütötte rögtön a fejét, amely táplálkozott a megrémült lakosság át nem gondolt következtetéseiből, de elsősorban táplálkozott az ellenség céltudatos hangulatkeltéséből [...] Ilyen hírek voltak, hogy [...] nem földrengésről van szó, hanem atombomba robbantásról, csak eltitkolják az emberek előtt és ebből még további bajok is fognak származni.*”²¹

A valótlán hírek terjesztésében azonban nem a „sötétben bujkálók” jártak élen, hanem éppen a hivatalos sajtó. A *Szabad Nép* valótlán tartalmú, hamis optimizmust sugalló cikkei széles körű elégedetlenséget keltettek.²² Mindez odáig fajult, hogy Dunaharasztiiban később VB-határozatot is hoztak arról, hogy hivatalos választ kell adni ezekre az újságcikkekre.²³

A földrengés során jelentős anyagi kár keletkezett, amely egy becslés szerint – a 2001-es esztendőt alapul véve az összehasonlításhoz – száz-kétszázmilliárd forintot

¹⁶ BENDEFY, 1. o.; VARGA, 17. o.

¹⁷ NAGY, 190. o.

¹⁸ MNL-PML XXXV. 1. Az 1956. januári földrengés és a tavaszi árvíz okozta károkkal kapcsolatos iratok, 2/327. ó. e. sz., A földrengés károsultjainak segélyezése, Dr. Békés Zoltán, megyei főorvos, 13-1/1956., 1956. május 12., 8. o.

¹⁹ NÉMETH, 18. o.

²⁰ SZABAD NÉP, 1956. január 13. Egy másik forrás 40 komolyabb sérülésről, és 25 kórházba szállított személyről tesz említést. MNL-PML. XXIII. 3-d-11. Jelentés Dr. Román József egészségügyi miniszter elvtárs részére, Dr. Balogh Mihály, ikt. sz. n., 1956. január 14., 3. o.

²¹ MNL-PML. XXIII. 3-d-11. Elemi csapás Pest-megyében c. irat, ikt. sz. n., d. n., 1–2. o.

²² HELMÉCZY, 55. o.

²³ MNL-PML. XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. július 16., 105. o.; HELMÉCZY, 55. o.

tett ki.²⁴ Ha a leginkább sújtott településeket nézzük, az épületkárok még a II. világháborús pusztításokat is felülmúlták.²⁵

Az 1956. január 21-i hivatalos jelentés adatai magukért beszélnek. A földrengés következtében 4505 lakóház sérült meg, ebből 584 vált lakhatatlanná, míg 373 össze is dőlt. Az otthonukból 234 családot kellett kilakoltatni. Bár az egyes iratokban eltérő adatokkal lehet találkozni,²⁶ a lényegen ez mit sem változtat: 1956 januárjában Pest megye jelentős katasztrófa-helyzetbe került, s a rengés epicentrumában kisebb-nagyobb mértékben szinte mindegyik építmény megsérült.²⁷

Nagy Lajos Zoltán, Taksony helytörténetírója találóan jegyzi meg, hogy bár ezt a földrengést általában a „dunaharaszti” jelzővel szokták illetni, a „Taksony-Dunaharaszti” megjelölés sokkal megfelelőbb lenne, hiszen a legjelentősebb veszteségeket Taksony községben szenvedték el. A falu százötven éves templomában például olyan mértékű kár keletkezett, hogy teljesen le kellett bontani.²⁸ Taksonyban ezen felül tizenhat lakóház vált teljesen lakhatatlanná, s körülbelül negyven-ötven erősen megrongálódott, míg a szomszédos Dunaharasztiiban száz család számára kellett azonnal szükséglakást biztosítani. Őket a helyi kultúrházban, illetve az iskolákban szállásolták el, de az is előfordult, hogy a tanács egy-egy nagyobb, épségben maradt lakásban jelölt ki kényszerlakóhelyet a rászorulóknak. Aki tehetett, természetesen inkább rokonoknál, ismerősöknél húzta meg magát.²⁹

Taksony és Dunaharaszti mellett még Dunavarsány, Délegyháza, Kiskunlacháza, Alsónémedi, Szigethalom és Szigetszentmiklós sorolhatóak a fokozottan földrengés sújtotta területek közé, bár ezekben a helységekben az anyagi kár csak kisebb mértékű volt.³⁰

Az epicentrumtól távolodva is jól megfigyelhetőek a pusztítás nyomai. A Csepel Autógyár több épülete is kárt szenvedett, de még Budapest déli kerületeiben is érezte hatását a földrengés: leszakadtak például a ráckevei gyorsvasút felsővezetékei.³¹ Jelentős következményekkel járt a heves földmozgás a fővárosi melegforrások vízhozamára is. A Rudas fürdőben közvetlenül a rengés után megnövekedett, majd fokozatosan a korábban szokásos érték alá csökkent a vízhozam.³²

Földrengés esetén az épületek rossz állaga is növeli a kockázatot.³³ Nem volt ez másként Pest megye esetében sem, hiszen a legsúlyosabb kár az öreg vályogházakban keletkezett.³⁴ A szakértői vélemény szerint „*azok a házak szenvedték a legnagyobb kárt, amelyek falaiban a téglá, vagy vályogdarabokat kellő kötés nélkül*

²⁴ VARGA, 15. o.

²⁵ HELMÉCZY, 52. o.

²⁶ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Előadás-vázlat, fejléc és ügyszám nélkül, tárgy nélkül, ikt. sz. n., d. n., 1. o. Egy másik forrás 2380 főről tesz említést: MNL-PML XXXV. 11. 1. Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Ráckevei Járási Bizottsága és alapszervezetei iratai 1948–1956., 1/14. ö. e. sz., Tájékoztató jelentés a földrengésről, Béki József VB elnökhelyettes, ikt. sz. n., 1956. április 10., 1. o.

²⁷ NÉPSZAVA, 1956. január 14.

²⁸ NAGY, 190. o.; SOMOGYI, 130. o.; SZABAD NÉP 1956. január 13.

²⁹ NÉPSZAVA, 1956. január 13–14.

³⁰ SZABAD NÉP, 1956. január 13.

³¹ NAGY, 190. o.; SZABAD NÉP, 1956. január 13.

³² TÓTH, 19. o.

³³ VARGA, 18. o.

³⁴ SZABAD NÉP, 1956. január 13.

rakták egymásra: az ilyen falakon a rengés hatására létrejött repedések csaknem egyenes vonalban futnak, a vályog vagy téglá rosszul összeillesztett sorai között”.³⁵ Ezt támasztja alá a korabeli, Népújságban olvasható híradás is, amely szerint a legtöbb kár a régi építésű kémények beomlásából adódott.³⁶ A dolog érdekessége, hogy elsősorban az északi fekvésű falak szenvedtek kárt, mivel valószínűleg ebből az irányból érkezett a lökéshullám.³⁷

Különös, hogy a katasztrófa nem visszavetette, hanem még elő is segítette a katasztrófa sújtotta régió modernizálódását, hiszen az összedőlt, sok esetben elavult épületek helyett újakat emeltek,³⁸ természetesen nem egyéni elképzelések, hanem títustervek alapján. Volt, ahol már ezek a tervek is társadalmi munkában készültek el.³⁹

A helyreállítás során nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy a lakosság „*úgy építészetiileg, mint esztétikailag, valamint a szükséges kultúrigényeket kielégítő lakóházakat kapjon*”,⁴⁰ annál is inkább, mert az akkor érvényben lévő építkezési szabályok már nem engedték meg alacsony komfortú, kisméretű, húsz-harminc négyzetméteres lakások építését. Ezzel azonban ellentmondásban állt a 17/1956. számú Város- és Községgazdálkodási Minisztériumi (VKGM) rendelet, mely szerint a földrengéskárok helyreállítása során a károsult épületet az eredeti állapotába kellett visszaállítani.⁴¹ Ez utóbbit támasztotta alá a pénzügyminiszter 11-138/1956. számú utasítása is, amely szerint „*az eredeti alapterületnél nagyobb méretű építkezés esetén az alapterület növeléséből származó többletköltségekre kölcsön nem engedélyezhető*”.⁴² Ebből az ellentmondásból sajnos később számos félreértés és probléma adódott.

A komfort-fokozat emelésének szükségszerűsége nemcsak egyes lakásokra, hanem nagyobb, összefüggő, elhanyagolt településrészekre is vonatkozott. Szigetszentmiklós egyik szabálytalanul és rendezetlenül felépült, majd a földrengés során részben összedőlt, „*káros, fertőzött település-részét*”, a Dunaharaszti utcában lévő, munkakerülők és csavargók által lakott úgynevezett „*burgó-házakat*” például már egyáltalán nem építették újjá, hanem a „*bűntanyát*” szétszórva, s lakosait „*rendes emberek*” közé telepítve próbálták meg elérni, hogy ők is beilleszkedjenek a társadalom életbe.⁴³

³⁵ SOMOGYI, 132. o.

³⁶ NÉPÚJSÁG, 1956. január 14.; SZABAD NÉP, 1956. január 13.

³⁷ LÁNG, 105. o.

³⁸ NÉMETH, 19. o.

³⁹ Dunaharasztiiban például az új lakóházak títusterveit Csáth Géza és tervező irodája készítette el, társadalmi munkában. MNL-PML. XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. február 3., 13. o.

⁴⁰ MNL-PML. XXIII. 833-a. 7. kötet, 1957. október 30., 2. o.

⁴¹ MNL-PML. XXIII. 3-d-11. A földrengés-károk helyreállításának befejezése, Otz Loránd osztályvezető, 92472-3/1957., 1957. november 20., 1. o.; MNL-PML. XXIII. 733-a. 2. kötet, 1957. május 16., 250–251. o.

⁴² MNL-PML. XXIII. 3-d-11., A pénzügyminiszter 11-138/1956. sz. utasítása az 1956. január 12-i földrengés miatt bekövetkezett lakóépület-károk helyreállítási kölcsönakciójának pénzügyi szabályozására, ikt. sz. n., 1956. január 14., 2. o.

⁴³ Az idézett kifejezések innen származnak: MNL-PML. XXIII. 833-b. 6. kötet, 1956. február 2., 2. o. és február 21., 2. o.

A párttal, a néppel...

A földrengés utáni helyreállítással egy ellentmondásokkal terhelt történet vette kezdetét. A rendelkezésre álló források már abban sem egységesek, hogy ki tette meg az első lépést az állami vezetők közül.

Egy korabeli forrásból az derül ki, hogy Apró Antal, a Minisztertanács elnök-helyettese már pár órával a tragikus események után a helyszínre érkezett, s tapasztalatokat szerevezve azonnal értekezletet tartott, ahol hatékony intézkedéseket hozott. E rendelkezések szerint egyszemélyes vezetés alá kellett vonni az egyes helyreállító, valamint rendfenntartó csoportokat, helyre kellett állítani a telefon-, és áramszolgáltatást, gondoskodni kellett a lakosság élelmezéséről, szakértőket kellett biztosítani a kárfelméréshez, s ahol szükséges volt, Tüzép-telepeket kellett létesíteni a megfelelő építőanyag-ellátás biztosítása érdekében.⁴⁴

Egy másik, ezzel ellentétes adatokat közlő dokumentum a katasztrófa utáni első megyei, illetve országos szintű értekezlet jegyzőkönyve, amely a Pest Megyei Tanács VB elnöki hivatalában készült a földrengés napján. Az értekezleten többek között Szabó János VKG miniszter, Kádár János, az MDP Pest Megyei Bizottságának első titkára, Fekete Mihály, a Pest Megyei Tanács VB elnöke, számos megyei tanácsi illetékes, továbbá a Kiszöv (Kisipari Szövetkezetek Szövetsége), a Kiosz (Kisiparosok Országos Szövetsége) és a Tüzép képviselői voltak jelen. A megbeszélésen hozott határozatok értelmében vállalatokat rendeltek az egyes községek helyreállítási munkáihoz, Tüzép-telepeket hoztak létre, Both Zsigmond személyében kijelölték a felelős megyei műszaki vezetőt, meghatározták az elszámolható alapbér mértékét, végül pedig döntöttek az egyes községek helyreállítási felelőseiről. Apró Antal a jegyzőkönyv tanúsága szerint ezen az értekezleten jelen sem volt.⁴⁵

Úgy tűnik, mintha a Párt különféle szócsövei azon versengtek volna, hogy a bajban népünk melyik bölcs vezére nyújtott elsőként segítőt kezet. A *Népszava* Apró Antal és Szabó János helyett Kádárt „hozta helyzetbe”: „*Kádár János elvtárs, a Pest megyei pártbizottság első titkára elsőként látogatta meg a bajba jutott falvakat. Intézkedésére mindenütt megalakultak az operatív bizottságok és útmutatásával egyre tervszerűbben bontakozik ki a mentő- és helyreállító munka*”.⁴⁶

A helyreállítások korábban említett, úgynevezett „*egyszemélyes felelős vezetés rendszere*” úgy épült fel, hogy a megyei tanács VB tagjai, valamint megyei tanácstagok és egyéb, vezető beosztású tisztviselők közül rátermett személyeket neveztek ki a katasztrófa-helyzet közvetlen koordinálására. Ezeknek a felelős vezetőknek a helyettesítését, pontosabban helyi képviselőt az adott községekben a műszaki vezetők látták el.

A folyamatos ellenőrzés érdekében a szóban forgó megyei irányítók huszonegy órás ügyeletet tartottak, hogy közvetlen kapcsolatot tarthassanak fenn a helyi operatív bizottságokkal, illetve a járási tanácsokkal. Feladataik közé tartozott többek

⁴⁴ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Elemi csapás Pest-megyében c. irat, ikt. sz. n., d. n., 2. o.

⁴⁵ MNL-PML XXIII. 3-d-11., a Pest Megyei Tanács VB elnöki hivatalában a földrengéssel kapcsolatban megtartott első, 1956. január 13-i értekezlet jegyzőkönyve, ikt. sz. n., 1956. január 13., 1–2. o.

⁴⁶ NÉPSZAVA, 1956. január 14.

között az is, hogy községi helyetteseik által jelzett, s csak magasabb szinten kezelhető építőanyag- és élelmiszer-ellátási, valamint egészségügyi problémákat lehetőségeikhez mérten megoldják, vagy legalábbis közvetítsenek a megoldásban.⁴⁷

Bár a Minisztertanács döntése alapján a Pest Megyei Tanács VB-t bízták meg a helyreállítási munkálatok lebonyolításával és ellenőrzésével,⁴⁸ a helyi közigazgatás is mozgásba lendült, s az érintett községekben rendkívüli vb-ülések sorát hívták össze. Dunaharasztiiban például a válság-ülésem a következő fontossági sorrendet állították fel az elvégzendő feladatok között: a lakosság ellátása, a hajléktalanok elhelyezése, a gyógyszertár ideiglenes elhelyezése, orvosi rendelő, bölcsőde és népbolt elhelyezése.⁴⁹

Hősök születtek⁵⁰

A katasztrófa után azonnal megmozdult az egész ország, megmutatva ezzel az együttérzés és a társadalmi összefogás erejét.⁵¹ A rászoruló települések nagy segítséget kaptak a tűzoltóság, a rendőrség és a honvédség kivezényelt alakulataitól, de a károsultak segítségére siettek többek között a katonatiszti iskolások és a budapesti légoltalmi zászlóalj is.⁵² A szervezett helyreállítási munkálatokkal párhuzamosan, amelyekre a kárigényeket a tanácsházán és a helyszínen vették fel, a földrengést követő hétvégén számos önkéntes felajánlás is történt. Minisztériumok, társadalmi szervezetek, szakszervezetek, brigádok, szak- és segédmunkások siettek a károsult települések segítségére.⁵³

A Kőbányai Téglagyár munkásai például egy rendkívüli gyűlésen elhatározták, hogy különmunkában, minden ellenszolgáltatás nélkül kétszázezer téglát gyártanak le a rászorulóknak részére.⁵⁴ A sajtó hasábjain napról napra nyomon lehetett követni az ország különböző területeiről, de elsősorban Pest megyéből érkező, önzetlen segítők hosszú névsorát.⁵⁵ A források több száz önkéntes szakmunkásról, és háromezernél is több társadalmi munkásról tudósítanak.⁵⁶ A dolgozók magas

⁴⁷ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Elemi csapás Pest-megyében c. irat, ikt. sz. n., d. n., 4–5. o.

⁴⁸ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Előadás-vázlat, fejléc és ügyszám nélkül, tárgy nélkül, ikt. sz. n., d. n., 2. o.

⁴⁹ MNL-PML XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. február 3., 12. o.

⁵⁰ A NÉPÚJSÁG 1956. január 14-ei számának egyik cikkirója fogalmazza meg ezt a gondolatot: „*Hősök születtek a földrengés sújtotta községekben, a helyreállítási munkálatok végzésénél.*” Természetesen a hősök közé tartozik az a két, szolgálatteljesítés közben elhunyt honvéd is, akikről korábban már szó esett.

⁵¹ NÉMETH, 18. o.

⁵² SZABAD NÉP, 1956. január 13.; MNL-PML XXIII. 3-d-11. Jelentés (Taksony), Mátyás Boldizsár osztályvezető, ikt. sz. n., 1956. február 18., 1. o.

⁵³ NÉPSZAVA, 1956. január 13., január 14. A közlekedésügyi miniszter például befűtött vagonokat küldött a hajléktalanok elhelyezésére, valamint a költöztetéshez negyven TEFU teherautót (NAGY, 190. o.)

⁵⁴ NÉPSZAVA, 1956. január 15.

⁵⁵ SZABAD NÉP, 1956. január 13.; NÉPSZAVA, 1956. január 20.; MNL-PML XXIII. 3-d-11. Elemi csapás Pest-megyében c. irat, ikt. sz. n., d. n., 4. o.; Január 22. után, hírértéküket elvesztve, jelentősen megcsappantak az ilyen típusú cikkek, s más témák kerültek előtérbe az újságokban.

⁵⁶ NÉPSZAVA, 1956. január 15.; MNL-PML XXXV. 11. 1., Tájékoztató jelentés a földrengésről, Béki József VB elnökhelyettes, ikt. sz. n., 1956. április 10., 2. o.

létszámára abból is következtetni lehet, hogy a munkások elszállásolása és étkeztetése állandó problémát jelentett a községek számára.⁵⁷

Akik nem tudtak a helyszínen segídekzeni, mint például a Rákosi Mátyás Művek Színjászó csoportja vagy a Pest megyei kultúrotthonok, gyűjtést szerveztek, s pénzadományokkal járultak hozzá a munkálatok költségeihez.⁵⁸ Társadalmi adakozásból több mint kétmillió forint gyűlt össze, ami akkoriban nagyon nagy összegnek számított.⁵⁹

Jelentős segítséget nyújtott a Magyar Vöröskereszt Pest megyei szervezete is. Csokoládé, kakaó, zsír, sűrített tej és száz darab egészségügyi kistáska érkezett a nemzetközi, valamint az Osztrák Ifjúsági Vöröskeresztől. A szovjet, kínai, valamint a többi szocialista ország Vöröskereszt-szervezetei pénzadományokat küldtek, amelyekből ruhaneműt vásároltak a rászorulóknak. Ezen felül érkezett még búza, kukorica, bab és vaj is a külföldi Vöröskereszt jóvoltából.

Az adományokat egy utalványrendszer segítségével községi bizottságok osztották ki. Ezekben a bizottságokban a községi tanács elnöke, mint elnök, továbbá a községi pártbizottság, a helyi Hazafias Népfrent és Vöröskereszt képviselői, az iskolaigazgató, az orvos, egyes tanácsstagok, valamint bizonyos esetekben a tsz-elnök foglalt helyet. Sajnos ezen a területen is történtek visszaélések. Előfordult, hogy az osztóbizottság nyilvánvaló rosszállása ellenére a tanácselnök, az orvos vagy a védőnő kiválasztott magának valamit az adományok közül.⁶⁰

Külföldről nem csak Vöröskereszt, hanem úgynevezett UNRA-csomagok⁶¹ is érkeztek. Ezekről így ír egy szemléletes beszámoló: „Az ún. »unra csomagot« a nyugat-európai államok állították össze. E csomagok 2-3 kilogrammot nyomtak, és hasonlóképp működtek, mint a mai »cipős dobozos« akciók: mindegyik tartalmazott egy-egy ruhadarabot, kis mennyiségben csokoládét, írószert és egyebeket. Egy tanuló negyedévente kapott ilyen, de ez tanulmányi eredménytől és a rászorultság mértékétől is függött. A tanulók testvériesen elosztottak mindent egymás között, így az is hozzájárult a segítséghez, akinek egyébként nem járt volna semmi.”⁶²

A sajtó többször is külön kiemelte a kommunisták nagyszerű helytállását, hangsúlyozva, hogy *elsősorban ők* siettek a lakosság segítségére.⁶³ Dunaharasztaban például „a falu kommunistái két napon át alvás nélkül talpon voltak, hogy segítsenek a szomszédjaiknak és az egész falunak, noha saját lakásaik is megsérültek”.⁶⁴ Nem kétséges, hogy ezek az emberek is segítséget nyújtottak a rászorulóknak, de szerepük ilyen erőteljes kiemelése némi ideológiai színezetet kölcsönöz a róluk szóló híradásoknak.

⁵⁷ MNL-PML XXIII. 3-d-11., Cím nélküli, tíz pontos intézkedési tervezet, Hárs Lajosné VB elnökhelyettes. ikt. sz. n., 1956. január 14., 1. o.

⁵⁸ NÉPSZAVA, 1956. január 22.

⁵⁹ Egészen pontosan 2071297 forint, MNL-PML XXXV. 1., A földrengés károsultjainak segélyezése, Dr. Békés Zoltán, megyei főorvos, 13-1/1956., 1956. május 12., 7. o.

⁶⁰ MNL-PML XXIII. 2. 37. kötet, 1956. július 3., 68–69. o.; 40. kötet, 1957. június 26., 460. o.

⁶¹ *United Nations Refugee Agency* – ENSZ Menekültügyi Ügynökség.

⁶² GYENGE.

⁶³ NÉPÚJSÁG, 1956. január 17.

⁶⁴ NÉPSZAVA, 1956. január 14.

Előfordultak azonban a szó szoros értelmében vett hősiek tettek is. Wágner István tejtávozó példálú a földrengés után nem sokkal a szomszéd házból hangos kiáltásra lett figyelmes, s a közvetlen életveszéllyel mit sem törődve egy édesanya és két kisgyermek életét mentette meg.⁶⁵ Ide kívánczozik a nagylelkűségnek az a mintapéldája, amikor valaki a károk elhárításához a saját kerékpárját ajánlotta fel azzal a meghagyással, hogy „*hétfőn elvihetik, és szombat este adják vissza*”.⁶⁶

Sajnos negatív példák is akadtak. Az egyik település tanácselnöke például a legváltóságosabb időszakban „*gyáván megfutott, magára hagyta a gondjaira bízott lakosságot*”.⁶⁷ Egy esetben még az is előfordult, hogy egy helyreállításban részt vevő műszaki mérnököt kellett azonnali hatállyal elbocsátani, mert munkáját korrupcióval lehetett kapcsolatban hozni.⁶⁸

Az emberi gyávaóság mellett jellemző negatívum volt a szenzációt hajszoló kíváncsiság is. Dunaharaszti és Taksony kérésére például fokozott közúti ellenőrzéseket végeztek, hogy elvegyék a nagyszámú kíváncsiskodó kedvét a „katasztrófa-turizmustól”.⁶⁹

Kölcsonök és segítéyek

A földrengés károsultjai az államtól – a rendkívüli helyzetből fakadóan kamatmentesen – újjáépítési kölcsönt kaphattak, illetve később még segítében is részesülhettek.⁷⁰ A hitelügyintézés megkönnyítése érdekében az OTP a károsult községek számára Dunaharasztiiban külön irodát is nyitott.⁷¹ A hosszúlejárátú állami hitel részleteivel kapcsolatban a korábban már említett pénzügyminiszteri utasítás rendelkezett. Ennek értelmében különbözött egymástól az újjáépítésre és a helyreállításra felhasználható hitelek szabályozása, de ezen belül az utasítás különbséget tett a bérből és fizetésből élők, valamint tsz-tagok, parasztok, kisiparosok, kiskereskedők között is. A differenciálásnak köszönhetően a részletes szabályozás átláthatóbb helyzetet teremtett, s jelentősen megkönnyítette a helyi döntéshozók munkáját.

Eközben kezdetét vette a kárfelmérés is, amelyben a Megyei Tanács VB egészségügyi osztályának dolgozói, az egyes községi tanácsok VB munkatársai, valamint a Műszaki Helyreállító Bizottságok képviselői vettek részt.⁷² Előfordult, hogy egyesekhez többször is be kellett kopogtatni, újabb és újabb adatok felvétele, valamint

⁶⁵ NÉPÚJSÁG, 1956. január 14.

⁶⁶ MNL.-PML. XXIII. 733-a. 1956. május 10., 189. o.

⁶⁷ NÉPÚJSÁG, 1956. január 17.

⁶⁸ MNL.-PML. XXIII. 3-d-11. A földrengés és árvíz okozta károk helyreállításáról összefoglaló zárójelentés. Otz Loránd osztályvezető, ikt. sz. n. 1958. január, 5. o.

⁶⁹ MNL.-PML. XXIII. 3-d-11., Cím nélküli, tíz pontos intézkedési tervezet, Hárs Lajosné VB elnökhelyettes, ikt. sz. n., 1956. január 14., 1. o.

⁷⁰ NÉMETH, 19. o.

⁷¹ MNL.-PML. XXIII. 3-d-11. Előadás-vázlat, fejléc és ügyszám nélkül, tárgy nélkül, ikt. sz. n., d. n., 3. o.

⁷² MNL.-PML. XXXV. 1. A földrengés károsultjainak segítéyzése, Dr. Békés Zoltán, megyei főorvos, 13-1/1956., 1956. május 12., 7. o.

adatpontosítás miatt, ezért sokan, türelmüket vesztve, már be sem engedték a kárfelmérőket.⁷³

De a kárfelvételi munka más területen is hagyott kívánni valót maga után, ugyanis a felvételt nem egységes szempontok alapján végezték. Ennek egyik oka az volt, hogy a felmérést végzők személye gyakran, napról napra változott. Néha az is előfordult, hogy a károk felvételekor indokolatlanul is helyt adtak egyes tulajdonosok igényeinek.

Általánosan elmondható tehát, hogy a kárfelmérés adminisztratív háttere nem állt a helyzet magaslatán, amit az is bizonyít, hogy a kárfelmérő bizottságok elmulasztották meghatározni a helyreállítások fontossági sorrendjét, valamint nem becsülték meg az ehhez szükséges munkaerőt sem, pedig a szakértelmük az esetek nagy részében meg lett volna hozzá.⁷⁴

A folyósítható kölcsön mértékéről a károsultak helyzetének alapos mérlegelése után az illetékes tanács döntött, de egy csatolt belső utasítás hangsúlyozta, hogy a komoly állami segítség ellenére „*az elemi csapás okozta kárt közösen kell viselni*”⁷⁵ Arra kellett tehát törekedni, hogy a károsultak az újjáépítési, illetve helyreállítási költségek minél nagyobb hányadát a saját erejükből fedezzék.

Az anyagi tartalékokkal nem rendelkező, szegényebb emberek számára nagy gondot jelentett, hogy a kölcsönt csak új építőanyagokra, valamint szakmunkabérekre lehetett folyósítani, szállítási költségekre és segédmunka-bérre már nem. Emiatt sokan lemondtak a teljes felújításról, s csupán egy lakószobát állítottak maguknak helyre.⁷⁶ Dunaharasztiiban például az egyéni források szűkössége miatt negyvenháromezer helyreállításához 1956. augusztus 13-ig még csak nem is kezdtek hozzá.⁷⁷

Mivel számos károsult már a földrengés előtt sem rendelkezett anyagi tartalékokkal, s így sem a hitelhez szükséges önrészt, sem pedig a hitel által nem fedezett, de a helyreállításához szükséges fuvar-költségeket sem tudta előteremteni, ezért indokoltá vált egy állami segélyalap felállítása is.

Erről egy 1956. április 18-i megyei VB-határozat rendelkezett. Eszerint fel kellett mérni a földrengés károsultjai közül az idős, csökkent munkaképességű, nyugdíjas, valamint kiskeresetű családokat.⁷⁸ Alighanem a katasztrófa utáni helyreállítás legkeményebb diója a segélyek igazságos elosztása volt. Az egyik földrengés sújtotta település tanácselnöke arra kérte a döntésre jogosult VB-tagokat, hogy a segélyekkel kapcsolatban „*alaposan gondolják át a javaslatokat, és úgy döntsenek, hogy a falu*

⁷³ HELMÉCZY, 57. o.; MNL-PML XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. február 3., 12. o.

⁷⁴ MNL-PML XXIII. 3-d-11., Feljegyzés Házi Árpád miniszter elvtárs részére Dunaharaszti helyreállításával kapcsolatban tapasztalatakról, Farkas László állami főellenőr, ikt. sz. n., 1956. január 20., 1. o.

⁷⁵ MNL-PML XXIII. 3-d-11., A pénzügyminiszter 11-138/1956. sz. utasítása az 1956. január 12-i földrengés miatt bekövetkezett lakóépület-károk helyreállítási kölcsönakciójának pénzügyi szabályozására, ikt. sz. n., 1956. január 14., 1. o.

⁷⁶ MNL-PML XXXV. 11. 1. Magyar Dolgozók Pártja Ráckevei Járási Bizottsága és alapszervezetei iratai 1948–1956., 1/14. ö. e. sz., Tájékoztató jelentés a földrengésről, Béki József VB elnökhelyettes, ikt. sz. n., 1956. április 10., 2. o.

⁷⁷ MNL-PML XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. augusztus 13., 111. o.

⁷⁸ MNL-PML XXXV. 1. A földrengés károsultjainak segélyezése, Dr. Békés Zoltán, megyei főorvos, 13-1/1956., 1956. május 12., 7. o.

igazságérzetével találkozók a VB döntése”.⁷⁹ Ennek ellenére mégis sok panasz érkezett a segélyek elosztásával kapcsolatban. Akadt olyan tanácsstag, aki azt nem tartotta helyesnek, hogy az elosztás folyamatába néha a megyei tanács is beavatkozott.⁸⁰

A megyei tanács egyik tisztviselője találoan és lényegre törően így összegezte a segélyezés körül kialakult ellentmondásos helyzetet: „*Olyan kiosztást, hogy ne panaszkodjanak, nem tudunk csinálni. Ha valaki többet kap egy fuszeklival, akkor a másik ezt kifogásolja.*”⁸¹

De adódtak egyéb problémák is. A bürokrácia útvesztői miatt a rászorulókhöz gyakran késve jutottak el a hitelek és a segélyek, olyannyira, hogy egy 1958. január 9-i tanácsulési bejegyzésben is az olvasható, hogy „*még mindig bizonytalan a földrengési segélyek kiosztása.*”⁸²

Gond volt az is, hogy a segélyeket az utolsó fillérig kiosztották, tehát nem képeztek tartalékot azok számára, akik esetleg valami oknál fogva kimaradtak a segélyezés első köréből. Úgy tűnik, hogy az elosztás rendszerét, a rászoruló nagy száma és az igazságosság elvének sokszor aggályos alkalmazása miatt, sok helyen túlbonyolították.⁸³

A földrengés okozta épületkárok helyreállításához a szociális helyzet figyelembevételével összesen 424 család számára körülbelül egymillió forint⁸⁴ állami segélyt osztottak ki, tehát átlagosan 2500 forintot családonként, ami első ránézésre ugyan jelentős összegnek tűnik, azonban így is kevésnek bizonyult ahhoz, hogy teljesen betöltsék a célját, s a leginkább rászorulókat segítse ki a bajból.⁸⁵

Helyreállítás - nehézségekkel

Öröm lehetett az ürömben, hogy 1956 januárjában szokatlanul enyhe időjárás volt, tehát legalább a fagy nem hátráltatta az újjáépítést.⁸⁶ Ez a kedvező helyzet azonban nem tartott sokáig, hiszen a mérsékelt január után kemény február köszöntött be, és havazás kíséretében Magyarország nagy részén mínusz húsz fok alá süllyedt a hőmérséklet.⁸⁷ Ebben a két-három hónapig is eltartó időszakban az építkezések csak tíz-tizenöt százalékos hatékonysággal haladhattak.⁸⁸ Számos településen, így például

⁷⁹ MNL-PML XXIII. 833-a. 6. kötet, 1956. szeptember 15., 1. o.; MNL-PML XXIII. 833-b. 6. kötet, 1956. szeptember 11., 4. o.

⁸⁰ MNL-PML XXIII. 833-a. 6. kötet, 1956. augusztus 16., 4. o.

⁸¹ MNL-PML XXIII. 2. 37. kötet, 1956. augusztus 12., 437. o.

⁸² HELMÉCZY, 57–58. o.

⁸³ MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. május 22., 192. o.

⁸⁴ MNL-PML XXXV. 1. A földrengés károsultjainak segélyezése, Dr. Békés Zoltán, megyei főorvos, 13-1/1956., 1956. május 12., 7–8. o.

⁸⁵ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Előadás-vázlat, fejléc és ügyszám nélkül, tárgy nélkül, ikt. sz. n., d. n., 7. o.; MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. május 22., 192. o.

⁸⁶ NAGY, 190. o.

⁸⁷ NÉMETHI, 19. o., PINTÉR, 139. o.

⁸⁸ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Előadás-vázlat, fejléc és ügyszám nélkül, tárgy nélkül, ikt. sz. n., d. n., 3. o.

Dunavarsányban is elfogyott a tüzelő, és sem az iskola, sem az óvoda, de még a tanács sem tudott fűteni.⁸⁹

A helyzetet tovább súlyosbította, hogy a nagy hideg hatására befagyott a Duna, majd a jég feltorlódott, ami márciusban újabb katasztrófahelyzetet, jeges árvízvet eredményezett. Ez a szintén országos méretű elemi csapás, amely Pest megyén kívül még négy megyét érintett, a korábban földrengés sújtotta területeken több mint hatszáz házát rongált meg, tovább lassítva a helyreállítás folyamatát, s az építőanyag-ellátás folyamatosságát.⁹⁰

Az újjáépítés befejezésének dátuma egyre kijjebb és kijjebb tolódott. A Pest Megyei Tatarozó és Építő Vállalat úgy becsülte, hogy az egész az 1956-os esztendő végig el fognak húzódni a munkálatok, míg Both Zsigmond, a Pest Megyei Tanács Város- és Községgazdálkodási osztályának vezetője Alsónémedi és Dunavarsány esetében a nagyon optimista három hónapban, Taksony, Dunaharaszti és Szigetszentmiklós tekintetében pedig a realisabb tizennyolc hónapban határozta meg a helyreállítás határ-dátumát, „*ha teljes egészében a vállalataink kapacitását a helyreállításhoz használnánk fel*”.⁹¹

A helyreállítás terén egyéb, komoly problémák is mutatkoztak. A károk megálapításánál például a felsőbb szervek – a helyi felmérések adataiból kiindulva – csak az építőanyag mennyiségét vették számításba, s nem kalkuláltak az ehhez szükséges műszaki szakembergárda biztosításával.

A másik hiba az volt, hogy mivel kezdetben a szükségtelen, nyereszkesedésre alapuló bontások megfékezése, valamint a kevés építőanyag miatt csak a renoválásokkal számoltak, ezért később, amikor már teljes házakat is fel kellett építeni, a tervezett anyagmennyiség természetesen kevésnek bizonyult.⁹² Előfordult az is, hogy mások kárára olyan házakat is „újjáépítettek”, amelyek a földrengés idején még nem is álltak, tehát nem is eshetett bennük kár.⁹³

Megesett az is, hogy egy háznak mind a négy lakója kapott munkahelyi segélyt, de ezt az összeget csak egyikük fordította ténylegesen lakásfelújításra.⁹⁴ Szép számmal akadtak tehát olyanok, akiknek a kialakult nehéz helyzetet is igyekeztek a maguk javára fordítani.⁹⁵

A legtöbbször azonban nem a becsület és segítő szándék hiányzott, hanem a szubszidiaritás, tehát a kezdeményezőképeség – azon a társadalmi szinten, ahol a

⁸⁹ MNL-PML XXIII. 735-b. 5. kötet, 1956. február 7., 10. o.

⁹⁰ MNL-PML XXXV. 11. 1. Tájékoztató jelentés a földrengésről, Béki József VB elnökhelyettes, ikt. sz. n., 1956. április 10., 2. o.; MNL-PML XXIII. 3-d-11. Előadás-vázlat, fejléc és ügyszám nélkül, tárgy nélkül, ikt. sz. n., d. n., 3-4. o.

⁹¹ MNL-PML XXIII. 735-b. 5. kötet, 1956. február 13., 20. o.; HELMÉCZY, 56. o.; MNL-PML XXIII. 3-d-11. Jelentés a földrengés helyreállítás munkálatairól, a Város- és Községgazdálkodási Miniszter részére (Kimutatás melléklettel), 586-18-2/1956, 1956. február 2., 1-2. o.

⁹² MNL-PML XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. február 3., 13. o.; MNL-PML XXIII. 833-b. 7. kötet, 1957. július 9., 7. o. (a szigetszentmiklói Tüzép beszámolója)

⁹³ MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. június 14., 198. o.; MNL-PML XXIII. 2. 40. kötet, 1957. május 2., 130. o.

⁹⁴ MNL-PML XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. február 3., 13. o.

⁹⁵ MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. június 14., 195. o.

probléma található és megoldható. Ezt egy dunaharaszti képviselő így fogalmazta meg: „*a legnagyobb hiányosság az, hogy nem vagyunk elég öntevékenyek*”.⁹⁶

Az öntevékenység fontosságára a *Népszava* sajátosan úgy hívta fel a figyelmet, hogy a napilap stílusától egyébként eltérő módon egy 1956. január 14-i cikk zárómondatát dőlt betűvel is kiemelte: „*Az érintett falvak lakossága önerejére és a társadalmi segítségre támaszkodva úrrá lesz a földrengés okozta károkon és nehézségeken.*”⁹⁷

A legtalálóbban mégis a *Népújság* ragadta meg a lényegét: „*Lüktet az élet a községekben. Győzött az emberek élni akarásának, jövőjükben való bizalmuknak a vágya. Nem várják a sült galambot tátott szájjal, hanem nekiláttak megrongált házuk helyreállításának. [...] A különböző szervek, intézmények kötelességüknek érzik a segítséget, azonban joggal várják el, hogy a kárt szenvedett lakosság is segítsen magán annyit, amennyit tud.*”⁹⁸

Erre az önállóságra azért is nagy szüksége lehetett a lakosságnak, mivel a bürokrácia malmai ezúttal is lassan őröltek, s a minisztériumi felterjesztésekre gyakran késett a válasz.⁹⁹

Előfordult az is, hogy a helyi műszaki bizottságot nem lehetett megtalálni, még a kijelölt fogadónapokon sem. Egy szélsőséges esetben az egyik műszaki bizottság vezetőjét még a helyreállítási munkálatokban részt vevő dolgozók sem ismerték személyesen, mivel az illető egyetlen egyszer sem látogatott ki az építési helyszínre.¹⁰⁰

Nem vagyunk több mint egy-egy téglá¹⁰¹

Komoly gondot jelentett az építkezésekhez szükséges, megfelelő mennyiségű és minőségű építőanyag biztosítása is.¹⁰² A nagyságrendeket szemléletesen érzékeltetik a következő adatok: a földrengések okozta károk helyreállítása során százharminc vagon téglát, kilencvenegy vagon cserepet, háromszáz vagon cementet, hatvankilenc vagon meszet, tizenhárom vagon faárut és egy vagon palát használtak fel.¹⁰³

⁹⁶ MNL-PMI. XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. június 14., 197. o.

⁹⁷ NÉPSZAVA, 1956. január 14.

⁹⁸ NÉPÚJSÁG, 1956. január 15.

⁹⁹ MNL-PMI. XXIII. 2. 36. kötet, 1956. június 20., 344. o.

¹⁰⁰ MNL-PMI. XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. június 14., 198. o. és 1956. augusztus 9., 203. o.

¹⁰¹ „Nem vagyunk több mint egy-egy téglá, de együtt, mi vagyunk a ház.” Egy sor Váci Mihály egyik költeményéből, amely később munkásmozgalmi indulóként is felcsendülhetett.

¹⁰² A megnövekedett mennyiségi igények szükségszerűen maguk után vonták a minőség-romlást: a szentesi téglagyár szállítmánya például szinte teljesen szétporladt. MNL-PMI. XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. május 10., 188. o.

¹⁰³ MNL-PMI. XXXV. 11. 1. Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Ráckevei Járási Bizottsága és alapszervezeti iratai 1948–1956., 1/14. ö. e. sz., Tájékoztató jelentés a földrengésről, Béki József VB elnökhelyettes, ikt. sz. n., 1956. április 10., 2. o. Egy másik forrás huszonnégy millió tégláról, 2,6 millió cserepről és kétezzer tonna cementről tesz említést: MNL-PMI. XXIII. 3-d-11. Anyagszükséglet a földrengés okozta károk helyreállításához, Város- és Községgazdálkodási Minisztérium Lakásgazdálkodási Főigazgatósága, ikt. sz. n., 1956. február 2.

Eleinte még volt építőanyag, csupán a logisztika terén mutatkoztak hiányosságok. Annak ellenére, hogy a Tüzép-telepeken a megnövekedett forgalomra való tekintettel a kiszolgáló személyzet létszámát megnövelték, a vasútállomásokra érkezett vagonokból mégis a rászorulóknak kellett kirakodni éjszaka az építőanyagot, mivel ezt a Tüzép már nem biztosította.¹⁰⁴ A kiszolgáltató lakosság kénytelen volt tehát éjnek évadján a kirakodásnál dolgozni, majd reggel kialvatlanul és fáradtan mehetett be a munkahelyére.¹⁰⁵

Amikor éppen kevesebb anyag érkezett, verekedés is előfordult, hiszen „*minden vagon mészéért, vagy dúcoló anyagért, nem is szólva a cserépről, harcot kellett folytatni, hogy az építkezés ne álljon meg*”.¹⁰⁶ Ahogyan erről korábban már szó esett, a kirakodás és a hazaszállítás költségeinek elszámolása mindvégig nyitott kérdés maradt.¹⁰⁷ A tartalékok kimerülésével az emberek már a hazaszállítás fuvarköltségét sem tudták előteremteni, hiszen erre egy korábban már említett központi rendelet miatt állami kölcsönt nem lehetett fordítani, így a téglá a sok esetben telepeken halmozódott fel.¹⁰⁸

Miután sok panasz érkezett a Tüzép munkájára, igyekeztek javítani az ellátás színvonalán.¹⁰⁹ Az anyagkiutalás folyamata ettől függetlenül továbbra is nehézkes maradt. Az eljárás első lépéseként a Város- és Községgazdálkodási Minisztérium helyi műszaki megbízottja igazolta, hogy a károsult személy lakóházának rendbehozatalához mennyi építőanyagra volt szükség. E javaslat alapján a helyi tanács vb kiutalta a Budapest-környéki Tüzép Vállalat érintett telepéről a meghatározott tételeket, külön megjelölve, hogy a kiegyenlítés készpénzzel vagy pedig OTP hitelből történik-e. A tanácsi kiutalás ellenében a helyi Tüzép-telep az anyagot az átvétel igazolása után kiszolgáltatta az igénylőnek.¹¹⁰

Érdemes megjegyezni, hogy akkoriban az építőanyagok általában hiánycikk számba mentek, s az ellátás az egész időszak során egyenetlen és akadozó volt.¹¹¹ Megesett például, hogy megérkezett tíz vagon téglá, viszont hetekig nem volt cement és mész.¹¹² Kényszermegoldásként kötelezővé tették a helyi tartalékok felhasználását,

¹⁰⁴ MNL-PML XXXV. 11. 1., Tájékoztató jelentés a földrengésről, Béki József VB elnökhelyettes, ikt. sz. n., 1956. április 10., 2. o.; MNL-PML XXIII. 3-d-11. Előadás-vázlat, fejlődés és ügyszám nélkül, tárgy nélkül, ikt. sz. n., d. n., 3. o.; MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. május 10., 189. o.

¹⁰⁵ MNL-PML XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. július 2., 99. o.

¹⁰⁶ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Jelentés (Taksony), Mátyás Boldizsár osztályvezető, ikt. sz. n., 1956. február 18., 1. o.; Elemi csapás Pest-megyében c. irat, ikt. sz. n., d. n., 4. o.

¹⁰⁷ MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. május 10., 189. o.

¹⁰⁸ MNL-PML XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. augusztus 13., 112. o.

¹⁰⁹ Meglehető fordulat: néha állítólag még be is csapták az embereket, bár erre a rendőrség nem talált konkrét bizonyítékokat. MNL-PML XXIII. 3-d-11. Jelentés (Taksony), Mátyás Boldizsár osztályvezető, ikt. sz. n., 1956. február 18., 3. o.; MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. június 14., 198. o.

¹¹⁰ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Tájékoztató a földrengés sújtotta lakóházak helyreállításához szükséges anyagellátás bonyolításához, Somogyi Sándor, a BKM Tüzép Igazgatóság vezetője, ikt. sz. n., 1956. január 13., 1. o. Szigetszentmiklóson 1957-ben építőanyagot csak földrengés- és árvízkarosultnak, illetve a helyreállításban dolgozó kisiparosoknak szolgáltattak ki. MNL-PML XXIII. 833-b. 7. kötet, 1957. július 9., 8. o.

¹¹¹ HELMÉCZY, 57. o.

¹¹² MNL-PML XXIII. 833-a. 7. kötet, 1957. október 30., 2. o.; MNL-PML XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. augusztus 13., 112. o.

például a bontásból keletkező, de még beépíthető anyagok újrahasznosítását, valamint téglá helyett a mésztejjel kötött, alacsonyabb költséggel és gyorsabban építhető, úgynevezett „csömöszölt” salakbeton falak építését.¹¹³ Ez utóbbi mellett a dunaharaszti tanácsstagok még propaganda-tevékenységet is kifejtettek.¹¹⁴

Faanyag pótlására előre gyártott vasbeton gerendákat, illetve úgynevezett salakbélés-tesztet földemet is alkalmaztak. Ezzel a módszerrel egy-egy kisebb lakóépület esetében akár 5 köbméter faanyagot is meg lehetett takarítani.¹¹⁵

Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a mészüzemek magánkézben voltak, s az így előállított meszet a tulajdonosok csak kis mennyiségben értékesítették. Bár szóba került kézenfekvő megoldásként, de a Pest Megyei Tanács VB végül is elvetette ezeknek a kisüzemeknek a szükséghelyzet miatt történő kényszer-államosítását. A mészhiányhoz az is hozzájárult, hogy a mész akkoriban permetezésre is szolgált, illetve hogy magához a mészégetéshez is tüzelőre lett volna szükség, amelyből viszont nagyon kevés állt rendelkezésre a hideg hónapok során.¹¹⁶

Az anyagellátási problémák mellett a munkaerő frontján is adódtak gondok. Eleinte számos felajánlás, sok segítő kéz érkezett a földrengés sújtotta településekre. Ez azonban fokozatosan csökkent, s hamarosan az a helyzet állt elő, hogy az építési területeken már nem voltak elegenden az újjáépítés tervszerinti ütemének tartásához. Amikor ehhez építőanyag-hiány is társult, a kisiparosok, akik egyébként is gyakran a megszabottnál magasabb áron dolgoztak,¹¹⁷ sok esetben csapat-papot otthagya saját, addig elhanyagolt munkáik után néztek.¹¹⁸ Megesett az is, hogy négy kőművest magatartásuk miatt egyszerűen ki kellett tiltani Dunaharasztriból.¹¹⁹ Később, a nyári időszakban az aratás és cséplés munkálatai vonták el az embereket az egyre lassuló ütemű helyreállítási munkálatoktól.

Élelmiszer-ellátás, egészségügy, oktatás

Katasztrófa helyzetben kulcsfontosságú a víz- és élelmiszer-ellátás folyamatos biztosítása. A földrengés sújtotta területeken ez fokozottan beigazolódott, amikor a vízszolgáltatásban komoly zavarok keletkeztek. Szigetszentmiklóson például a kutak nyolcvan százaléka, összesen háromszázhatvan kút vált használhatatlanná, mivel a

¹¹³ MNL-PML. XXIII. 3-d-11., Tájékoztató földrengés sújtotta terület helyreállítási munkáiról, Both Zsigmond osztályvezető, ikt. sz. n., 1956. augusztus 2., 2. o. A földrengés és árvíz okozta károk helyreállításáról összefoglaló zárójelentés, Otv L. oránd osztályvezető, ikt. sz. n. 1958. január, 5. o.

¹¹⁴ MNL-PML. XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. május 10., 190. o.

¹¹⁵ MNL-PML. XXIII. 2. 36. kötet, 1956. május 25., 351. o.

¹¹⁶ MNL-PML. XXIII. 2. 36. kötet, 1956. június 20., 345. o.; MNL-PML. XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. július 2., 98. o.

¹¹⁷ Az 5./1956. VKGM rendelet pontosan meghatározta a katasztrófa utáni helyreállítások során felszámítható órabéreket, s a dolgozóknak járó egyéb juttatásokat, illetve kedvezményeket.

¹¹⁸ HELMÉCZY, 55. o.; MNL-PML. XXIII. 2. 36. kötet, 1956. június 20., 344. o.; 37. kötet, 1956. szeptember 12., 437. o. és 38. kötet, 1956. október 15., 177. o. Az is előfordult, hogy több munkát jegyeztek fel, mint amennyit ténylegesen elvégeztek. MNL-PML. XXIII. 705-b. 8. kötet, 1956. február 13., 2. o.; MNL-PML. XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. február 3., 13. o.

¹¹⁹ MNL-PML. XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. augusztus 13., 111. o.

csuszamlások eltömték a földalatti vízerek nagy részét, illetve olyan mennyiségű iszap tolt fel a kutakba, hogy azokból már nem lehetett vizet nyerni.¹²⁰

Az Országos Közegészségügyi Intézet Vízügyi Osztályának munkatársai vízvizsgálatot végeztek, majd elkezdődött a kutak megtisztítása és fertőtlenítése, továbbá figyelemztették a lakosságot, hogy fogyasztás előtt az ivóvizet mindenképpen forralják fel. Szerencsére a mélyfúrású kutak között még akadt olyan, amelyik működött.¹²¹

Az élelmiszer-ellátás terén, az üzletek épületeiben és berendezéseiben, valamint az ott elraktározott készletekben is jelentős kár esett. Egy korabeli becslés szerint a kereskedelmet hozzávetőlegesen, korabeli értéken számolva, mintegy két és fél millió forintos veszteség érte. A földrengés után nem sokkal a községekben sátrakat állítottak fel, ahol kenyert, és egyéb, alapvető fontosságú élelmiszereket lehetett kapni, Dunaharasztaban pedig gulyáságyúkat vetettek be a lakosság ellátására.¹²²

Az élelmiszer minőségével és mennyiségével egyaránt gondok voltak.¹²³ A Földműves-szövetkezetek igyekeztek ugyan biztosítani a lakosság ellátását, de a sorozatos panaszok azt mutatták, hogy az általuk árusított étel, legalább is Taksonyban, néha teljesen ehetetlennek bizonyult, ráadásul drága is volt.¹²⁴

A környékbeli sütőüzemek a katasztrófát követő pár napban nem tudták biztosítani a kenyérellátást. Dunaharaszti nyolc, Taksony tíz üzeme – ebből hét renoválhatatlanul –, valamint Szigetszentmiklós hat sütődéje esett áldozatul a földrengésnek. Ebben a térségben csak január 16-án, hétfőn indulhatott meg a kenyértermelés. Addig a Fővárosi Kenyérgyártól kapott százharminc mázsa kenyér elégítette ki a lakosság szükségleteit.¹²⁵

A terület másik nagy ellátója, a Dabasi Sütőipari Vállalat is komoly veszteségekkel számolhatott. Az örkényi üzemegység oldalfalán és hátsó részén repedések keletkeztek, így lehetetlenné vált a biztonságos termelés. A kár mintegy hetvenötezer forintot tett ki. Az egyik gyáli sütőde kéménye komolyan megsérült, s számos repedés keletkezett magán az épületen is, míg a másik üzem dagasztó-helyiségének a mennyezete nyílt szét, majd később be is omlott. A bugyi üzem is csak csökkentett termelésre volt képes, a legjelentősebb kár azonban az alsónémedi sütődét érte. Itt a

¹²⁰ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Elemi csapás Pest-megyében c. irat, ikt. sz. n., d. n., 1. o.; Cím nélküli, tíz pontos intézkedési tervezet, Hárs Lajosné VB elnökhelyettes, ikt. sz. n., 1956. január 14., 1. o.; NAGY, 189. o.; PETŐ, 85. o.

¹²¹ NÉMETH, 18. o.; HELMÉCZY, 58. o.; MNL-PML XXIII. 3-d-11. Jelentés Dr. Román József egészségügyi miniszter elvtárs részére, Dr. Balogh Mihály, ikt. sz. n., 1956. január 14., 2. o.

¹²² MNL-PML XXIII. 3-d-11. Jelentés Dr. Román József egészségügyi miniszter elvtárs részére, Dr. Balogh Mihály, ikt. sz. n., 1956. január 14., 2. o.

¹²³ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Jelentés a földrengés következményeiről, az okozott károk helyreállításának haladásáról, az MDP Pest Megyei Végrehajtó Bizottságának, Fekete Mihály VB-elnök, ikt. sz. n., 1956. január 25., 2. o.; Elemi csapás Pest-megyében c. irat, ikt. sz. n., d. n., 1. o.; Cím nélküli, tíz pontos intézkedési tervezet, Hárs Lajosné VB elnökhelyettes, ikt. sz. n., 1956. január 14., 1. o.

¹²⁴ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Jelentés (Taksony), Mátyás Boldizsár osztályvezető, ikt. sz. n., 1956. február 18., 3. o.

¹²⁵ MNL-PML XXIII. 3-d-11., Földrengéssel kapcsolatos helyszíni kár felvétele, Dunaharaszti Sütőipari Vállalat, ikt. sz. n., 1956. január 16., 1–3. o.

gyárépület tetőszerkezete rácsúszott az új kemencére, amely ennek következtében, az üzemi kéményhez hasonlóan, több helyen megsérült.¹²⁶

Az ételmszer-ellátás mellett az egészségügy terén is krízishelyzet alakult ki, azonban ezt is sikerrel kezelte a közigazgatás.¹²⁷ Bár számos egészségügyi intézmény szenvedett olyan szintű károsodást, hogy teljesen lehetetlenné vált az orvosok és a gyógyszerészek munkája, a földrengés után negyven percen belül a rászorulókat mégis elsősegélyben tudták részesíteni, illetve kórházba tudták szállítani.¹²⁸

Az egészségügyi ellátó szolgálat munkájából a honvédség is derekasan kivette a részét: január 20-ig öt mentőkocsit, három egészségügyi sátrat és egy orvost biztosítottak a katasztrófa-övezetben.¹²⁹ Egyedül abban követtek el mulasztást, hogy a földrengést követő héten „hirtelen vonultak el, és így a polgári mentő és szakorvosi ellátás néhány órára nem volt megfelelően biztosított”.¹³⁰

A megyei tanács, a megyei kórház, a Vöröskereszt és a Köjál minden érintett községre kiterjedő, huszonnégy óránként váltott szakszolgálatot biztosított. Rendelésre állt a szükséges mennyiségű gyógyszer is. Az orvosok, gyógyszerészek és védőnők erejük megfeszítésével, éjjel-nappal hősiessé dolgoztak a szűkös körülmények között.

Dunaharaszttiban a Kiosz helyiségében kellett átmeneti orvosi rendelőt kialakítani. Itt a későbbiekben egyszerre négy körzeti orvos is rendelt. Egy másik orvos: Dr. Budai György egy autóbuszban látta el a betegeket. Dunaharaszttiban egyébként az orvosi rendelő és a gyógyszerár is olyan szinten károsodott, hogy nem is bajlódtak a helyreállításával, hanem egy másik helyen orvosi lakással is kibővített, új épületeket emeltek erre a célra, ugyanis a tanács vb a lakosság érdekeit szem előtt tartva úgy döntött, hogy az egészségügyi intézmények egy helyen kerüljenek kialakításra. Ezzel egy időben az orvosi szolgálatot is kibővítették, s Dunaharaszti véglegesen megkapta negyedik körzeti orvosi státuszát.

Eközben a járási főorvos egészségőröket rendelt ki Dunaharaszttiba és Taksonyba azzal a külön figyelmeztetéssel, hogy a vizsgálatokat, illetve a főregtelenítéseket ne zaklatásszerűen végezzék. Tetvetlenítésre – a kor szokása szerint DDT-vel – nem sokkal a katasztrófa után sort kerítettek, mivel a cigány lakosságot, sárkunyhoók összedőlése miatt, tömegszállításokon kellett elhelyezni. A gondos intézkedéseknek hála, járványos megbetegedések, eltekintve egyes szórványos esetektől, amelyek egyébként is elő szoktak fordulni, nem alakultak ki.¹³¹

¹²⁶ MNL-PML XXIII. 3-d-11. A Dabasi Sütőipari Vállalat földrengés kárbejelentése, ikt. sz. n., 1956. január 14., 1. o.

¹²⁷ HELMÉCZY, 58. o.

¹²⁸ HELMÉCZY, 53. o.; MNL-PML XXIII. 3-d-11. Elemi csapás Pest-megyében c. irat, ikt. sz. n., d. n., 1. o.; Cím nélküli, tíz pontos intézkedési tervzet, Hárs Lajosné VB elnökhelyettes, ikt. sz. n., 1956. január 14., 2. o.; SZABAD NÉP, 1956. január 13.; MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. április 19., 181. o.

¹²⁹ NÉMETH, 18. o.

¹³⁰ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Jelentés a földrengés sújtotta községek egészségügyi ellátásáról, ikt. sz. n., 1956. január 23., 2. o.

¹³¹ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Jelentés Dr. Román József egészségügyi miniszter elvtárs részére, Dr. Balogh Mihály, ikt. sz. n., 1956. január 14., 1–3. o.; MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1956. április 19., 181–182. o.; HELMÉCZY, 54. o.; MNL-PML XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. február 3., 15. o.

Az egészségügyi létesítmények mellett az oktatási intézményeket: bölcsődéket, óvodákat, iskolákat és napközi otthonokat érte el leginkább a földrengés pusztítása.¹³² Az oktatás átmeneti helyreállítására a kényszerhelyzet számos megoldás szült. Taksonyban például a pártház, Délegyházán, otthoni korrepetálás formájában, az egyes családi otthonok szolgálták gyermekotthon, illetve iskola gyanánt.¹³³

A dunaharaszti kisdíjakokat ideiglenesen más községek, így például Dunabogdány, Vác és Nagykőrös általános iskolái fogadták be. Az éppen esedékes félévi bizonyítványokat már ezek a befogadó intézmények állították ki.¹³⁴ Eközben a dunaharaszti iskola igazgatója is megtette a szükséges lépéseket, s egy új iskola számára kért egy telket a tanácstól.¹³⁵

A helyreállítási munkálatokból egyébként gyakran maguk a tanárok is kivették a részüket. Jellemző példa erre Szigetszentmiklós, ahol tíz pedagógus is részt vett a kárfelmérési feladatok teljesítésében.¹³⁶

Végjáték a Duna mentén

1956 második felében a politika is beleszólt a földrengés utáni helyreállítási munkálatokba. Ha lehet hinni az ideológiailag determinált forrásoknak, a forradalmi események következtében, a közlekedés bizonytalansága, s az ebből eredő anyagutánpótlási zavarok miatt, a katasztrófa utáni újjáépítési munkálatok kilencven százalékban leálltak.

Sajnos egyes községekben, például Szigetszentmiklóson és Ráckeven, az is előfordult, hogy a hosszú hónapok munkájával kidolgozott műszaki-helyreállítási tervdokumentáció tisztázatlan körülmények között megsemmisült vagy elkallódott, így azt később fáradságos munkával kellett pótolni.

Ugyancsak a forradalmi események miatt a műszaki szakemberek és ellenőrök közül többen elhagyták az országot, ami tovább hátráltatta az újjáépítést. A forradalom alatti termelési kiesés, valamint az egyes Tüzép-telepek kifosztása következtében újabb építőanyag-hiány mutatkozott. Az egyik korabeli forrás becslése szerint ez nagyjából fél évvel vetette vissza az építkezéseket, amelyek így csak 1957. április vége felé indulhattak meg újra.¹³⁷

¹³² HELMÉCZY, 53. o.

¹³³ NÉPSZAVA, 1956. január 14.; MNL-PML XXIII. 728-b. Délegyháza Községi Tanács VB ülések jegyzőkönyvei 1952–1970., 1956. március 13., 23. o.

¹³⁴ HELMÉCZY, 54-55. o. A gyermekek másik része, mintegy nyolcvan fő, a nagymarosi művésztelep vendégszeretét élvezhette. Németh, 18. o.

¹³⁵ MNL-PML XXIII. 733-b. 5. kötet, 1956. március 22., 45. o.

¹³⁶ MNL-PML XXIII. 3-d-11.. Feljegyzés az 1956. január 17-én tapasztaltakról, ikt. sz. n., d. n., 1. o.

¹³⁷ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Előadás-vázlat, fejléc és ügyszám nélkül, tárgy nélkül, ikt. sz. n., d. n., 5. o.; Földrengés okozta károk helyreállításának jelentése a Minisztertanács Lakásgazdálkodási osztályának, Otz Loránd osztályvezető, 90101-3/1957., 1957. február 28., 1. o.; A földrengés és árvíz okozta károk helyreállításáról összefoglaló zárójelentés, Otz Loránd osztályvezető, ikt. sz. n., 1958. január, 5. o.; MNL-PML XXIII. 833-b. 7. kötet, 1957. július 9., 7. o.

Számos esetben a károsultak kölcsönjogosultságát újra meg kellett állapítani, hiszen időközben az OTP-kölcsönrel rendelkezők közül többen elhunytak vagy diszszidáltak. Olyan személy is akadt, akinek éppen a forradalmi események miatt akadt meg az ügye az elbírálási folyamat során.¹³⁸

Időközben újabb nehézség jelentkezett. 1957 derekán az állami, valamint a középületek helyreállítása is leállt, mivel a Pest Megyei Tanács által az 1957. évre erre a célra igényelt öt millió forintból a Pénzügyminisztérium 1957 júniusának végén két millió forintot egyszerűen visszatartott.¹³⁹

Az építkezések ekkorra egyébként újra elfogadható ütemben haladtak. A folyamatosan fennálló anyagihiány mellett problémát csak az építkezési törmelék, valamint a bontásból származó hulladék jelentett, amit a lakosság Dunaharaszttiban arra a kifogásra hivatkozva nem szállított el, hogy „Községi Tanács épületei előtt is romhalmaz van”.¹⁴⁰

A helyreállítási munkálatok utolsó, nagy hajrájában, 1957. október 31-én a megyei tanács építési és közlekedési osztályának vezetője,¹⁴¹ egy másik forrás szerint a Műszaki Helyreállító Bizottság¹⁴² az építési anyagkiutalásokat váratlanul megszüntette, s kezdetét vette a vonatkozó munkabérek végső elszámolása.

Ez az intézkedés egyáltalán nem volt indokolt, sőt felelőtlennek és elhamarkodottnak tekinthető, hiszen a károsultaknál sok beváltatlan anyagutalvány maradt, amit egészen egyszerűen azért nem tudtak felhasználni, mert a Tűzépkekre nem érkezett elegendő faanyag és cserép. Az építkezők tehát saját hibájukon kívül kerültek ebbe a hátrányos helyzetbe.¹⁴³ Az elhamarkodott döntés meghozásáért felelős osztályvezető 1956. november 16-án kelt feljegyzésében szenvtelenül így ír: „A még fennmaradó be nem fejezett építkezések befejezése teljes mértékben a károsult és az OTP problémája. Osztályom a kérdéssel kapcsolatosan legfeljebb közvetítő szerepet vállal.”¹⁴⁴ Négy nappal később erre még egy lapáttal rá is tett: „A magánépületek helyreállítását hátráltatta az a tény is, hogy egyes károsultak az OTP hitelvéltre történő anyagkiváltásukat részvéltenség miatt nem szorgalmazták. Ez a tény teljesen a károsultak nemtörődömségének a számlájára írható [...] nincs egyetlen egy földrendésg-kárt szenvedett épület sem, melynél lakhatási körülményt gátló ok állana fenn.”¹⁴⁵

¹³⁸ MNL-PML XXIII. 3-d-11., Földrendésg okozta károk helyreállításának jelentése a Minisztertanács Lakásgazdálkodási osztályának, Otz Loránd osztályvezető, 90101-3/1957., 1957. február 28., 1. o.

¹³⁹ MNL-PML XXIII. 3-d-11., Helyzet-jelentés a földrendésg károk helyreállításáról (melléklet a szeptember 10-i jelentéshez), Otz Loránd osztályvezető, ikt. sz. n., 1957. szeptember 10., 1. o., A földrendésg-károk helyreállításának befejezése, Otz Loránd osztályvezető, 92472-3/1957., 1957. november 20., 1. o.

¹⁴⁰ MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1957. május 16., 250. o. és 1957. október 24., 272–273. o.

¹⁴¹ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Árvíz és földrendésgkárok helyreállításának befejezése, Otz Loránd osztályvezető, 92472-2/1957., 1957. november 4., 1. o.

¹⁴² MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1957. november 14., 275. o.

¹⁴³ MNL-PML XXIII. 733-a. 2. kötet, 1957. november 14., 276. o.

¹⁴⁴ MNL-PML XXIII. 3-d-11. Árvíz és földrendésgkárok helyreállításának befejezése, Otz Loránd osztályvezető, 92472-2/1957., ad. 2., 1957. november 16., 1. o.

¹⁴⁵ MNL-PML XXIII. 3-d-11. A földrendésg-károk helyreállításának befejezése, Otz Loránd osztályvezető, 92472-3/1957., 1957. november 20., 2. o.

Újabb és újabb helyreállítási határidő megszabása után a katasztrófa okozta károk helyreállítása hivatalosan ugyan lezárult, ténylegesen azonban még 1958 elején is folytatódott.

Két alapvető forrás adatainak összehasonlításával elmondható, hogy az 1956. évi földrengés után összesen 6016 (a másik forrás adatai szerint 7228) épületet állítottak helyre, ötvenegy és fél millió forint értékben, s a lakosság visszatérhetett „*modernebb, egészségesebb családi otthonaikba, hogy újból megkezdje békés, alkotó munkáját*”.¹⁴⁶

Összefoglaló gondolatok

Az 1956. évi Pest megyei földrengés tanulságait a jól dokumentált tények ismeretében nem nehéz levonni. Egy nagy erejű természeti csapásra a hétköznapi emberek szintjén mindenhol az élni akarás és az önzetlen segítségnyújtás volt a válasz. A sajnos halálos eseteket is okozó katasztrófa Magyarországon az emberek összetartozásának felébredését, Pilinszky János egyik versének címét kölcsönözve a „mélypont ünnepélyét” jelentette. A nyomor és a nélkülözés ellenére senki sem halt éhen, és senki sem fagyott meg a dermesztő, téli hidegben.

Vajon hogyan vizsgázott a krízishelyzetet hamar presztízs-kérdéssé felértékelő pártállami közigazgatás a földrengést követő időszakban? Összességében jól, hiszen a bürokratikus túlszabályozottság ellenére a helyreállítás nagy lendülettel vette kezdetét, mivel nagyjából rendelkezésre állt az ehhez szükséges politikai akarat, építőanyag és szakmunkás.

Kisebbs-nagyobb „ingadozásokkal”, amelyekbe sajnos beletartozott egy elbukott, hősi forradalom is, a földrengés utáni helyreállítások 1958 elejére befejeződtek, s minden visszatérhetett a régi, megszokott kerékvágásba.

¹⁴⁶ MNL-PML XXIII. 3-d-11. A földrengés és árvíz okozta károk helyreállításáról összefoglaló zárójelentés, Otz Loránd osztályvezető, ikt. sz. n., 1958. január, 2–3. és 9. o.; Előadás-vázlat, fejléc és ügyszám nélkül, tárgy nélkül, ikt. sz. n., d. n., 7. o.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ÉS SAJTÓKIADVÁNYOK

MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR PEST MEGYEI LEVÉLTÁRA (MNL-PML) XXIII. 2. Pest Megyei Tanács VB ülések jegyzőkönyvei 1950–1984.

MNL-PML XXIII. 3-d-11. Pest Megyei Tanács VB Titkárságának iratai (1949–) 1950–1990. Külön kezelt iratok (1949–) 1950–1962. Egyéb, vegyes tárgyú iratok 1949–1962.

MNL-PML XXIII. 705-b. Alsónémedi Községi Tanács iratai. VB ülések jegyzőkönyvei 1950–1970.

MNL-PML XXIII. 728-b. Délegyháza Községi Tanács iratai. VB ülések jegyzőkönyvei 1952–1970.

MNL-PML XXIII. 733-a. Dunaharaszti Községi Tanács iratai. Tanácsülési jegyzőkönyvek 1950–1970.

MNL-PML XXIII. 733-b. Dunaharaszti Községi Tanács iratai. VB ülések jegyzőkönyvei 1950–1970.

MNL-PML XXIII. 735-b. Dunavarsány Községi Tanács iratai. VB ülések jegyzőkönyvei 1950–1970.

MNL-PML XXIII. 833-a. Szigetszentmiklós Községi Tanács iratai Tanácsülési jegyzőkönyvek 1951–1970.

MNL-PML XXIII. 833-b. Szigetszentmiklós Községi Tanács iratai. VB ülések jegyzőkönyvei 1951–1970.

MNL-PML XXXV. 1. Magyar Dolgozók Pártja Pest Megyei Bizottsága iratai 1948–1956.

MNL-PML XXXV. 11. 1. Magyar Dolgozók Pártja Ráckevei Járási Bizottsága és alapszervezetei iratai 1948–1956.

SZABAD NÉP, 1956.

NÉPSZAVA, 1956.

NÉPÚSÁG (a Pest megyei dolgozók lapja), 1956.

SZAKIRODALOM

BENDEFY LÁSZLÓ: Az 1956. január havi főváros környéki földrengésről. In: Földmérő, 1956/2., 1–3. o.

FEGYŐ JÁNOS: A Knájter család naplója. Ráckevei Önkormányzat, Ráckevei Füzetek, 15. sz., Ráckeve, 1992.

GYENGE SZABOLCS: Zalai Károly szűrszabó iparművész életútja és munkássága. Szakdolgozat, 2010., PTE, néprajz szak, In: Arany Karika Tárháza

<http://aranykarika.qwqw.hu>, a letöltés dátuma: 2012. 08. 27.

HELMÉCZY KÁROLY – HELMÉCZY MÁTYÁS – SURÁNYI JÓZSEF: Dunaharaszti története III. Dunaharaszti, 2001.

LÁNG SÁNDOR: Az 1956. január 12-i budapestkörnyéki földrengés. In: Földrajzi Közlemények, 1956/3. sz., 104–106. o.

MESKÓ ATTILA: Szökőárok, földrengések tegnap és ma. In: História, 2005/8. sz., 3–9. o.

NAGY LAJOS ZOLTÁN: Taksony község története. Taksony, 2008.

NÉMETH SZANDRA: A 20. század legnagyobb magyarországi földrengése. Dunaharaszti, 1956. január 12. In: História, 2011/4. sz., 17–19. o.

PETŐ LÁSZLÓ: Szigetszentmiklós a XXI. század küszöbén. Ceba Kiadó, Budapest, 2001.

PINTÉR JÁNOS: Alsónémedi története a felszabadulás után. In: Balassa Iván (szerk.): Alsónémedi története és néprajza. Alsónémedi, 1980.

SOMOGYI SÁNDOR: Megfigyelések Budapest környékén az 1956. január 12-i földrengéstől sújtott területen. In: Földrajzi Értesítő, 1956/2. sz., 129–134. o.

TÓTH LÁSZLÓ: Földrengések Magyarországon. In: História, 2005/8. sz., 15–19. o.

VARGA PÉTER: Budapest földrengés-veszélyeztetettsége. In: Természet világa 2001/1. sz., 15–18. o.